

УДК: 343.137.5

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.5.12>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОКУРОРОМ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАСАДИ ЗАКОННОСТІ ПІД ЧАС СКЛАДАННЯ ОБВИНУВАЛЬНОГО АКТА

Колот Н.М.,

*аспірантка кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету*

імені Ярослава Мудрого

ORCID: 0009-0005-6305-5572

e-mail: kolot.natali1984@gmail.com

Колот Н.М. Забезпечення прокурором реалізації засади законності під час складання обвинувального акта.

У статті досліджено таку форму закінчення досудового розслідування як направлення до суду обвинувального акту. Констатовано, що значну роль у забезпеченні засади законності протягом усіх стадій кримінального провадження відіграє прокурор, саме він є гарантом законності рішень слідчого та дізнавача на стадії досудового розслідування, а також забезпечує реалізацію законності прийняттям рішень самостійно, в тому числі й рішення про направлення обвинувального акту. Констатовано, що складання обвинувального акта є дуже відповідальним моментом саме для прокурора, після його направлення до суду, оскільки з цього моменту у прокурора виникає можливість оперувати лише зібраними доказами. Акцентовано увагу на тому, що у разі невірної оцінки достатності доказів та незабезпечення засади законності під час складання обвинувального акту саме прокурор буде вимушений відповідати під час підготовчого провадження за ті недоліки, які були допущені слідчим чи дізнавачем. Констатовано, що при складанні обвинувального акту слідчим чи дізнавачем прокурор зобов'язаний у повній мірі досліджувати зібрані докази, оцінювати їх достатність та забезпечувати. Зроблено висновок про те, що повернення обвинувального акту судом під час підготовчого провадження породжує ряд питань, які є спірними під час практичної діяльності та у теоретичних дослідженнях.

Відмічено, що повернення обвинувального акта може бути пов'язане лише з виправленням технічних формальних помилок самого документу, але не з метою виправлення недоліків досудового розслідування, доопрацювання доказової бази стороною обвинувачення. Саме тому розглядається можливість про повернення до інституту додаткового розслідування, що суттєво підриває справедливість кримінального провадження у цілому. Запропоновано внести зміни у кримінальне процесуальне законодавство щодо: виключення з переліку рішень у підготовчому судовому засіданні можливості повернути обвинувальний акт, якщо він не відповідає вимогам; необхідності визначення процедури повернення обвинувального акта в межах підготовчого судового; необхідності встановлення строку для виправлення формальних помилок; визначення підстав у вигляді неподання виправленого обвинувального акта прокурором в строк після повернення його судом як підставу до закриття кримінального провадження.

Ключові слова: прокурор, слідчий, законність, прокурорський нагляд, прокурорський контроль, процесуальне керівництво, обвинувальний акт.

Kolot N.M. Ensuring the prosecutor's implementation of the principle of legality in the preparation of an indictment.

The article analyzes such a form of completion of the pre-trial investigation as sending an indictment to court. It is established that the prosecutor plays a significant role in ensuring the principles of legality at all stages of criminal proceedings, and it is he who is the guarantor of the legality of the decisions of the investigator and the coroner at the pre-trial investigation stage, and also ensures the implementation of legality by making decisions independently, including the decision to send an indictment. It is stated that the preparation of an indictment is a very crucial moment for the prosecutor, after it is sent to court,

since from that moment on the prosecutor has the opportunity to operate only with the evidence collected. The author emphasizes that in case of an incorrect assessment of the sufficiency of evidence and failure to ensure the principle of legality when drawing up an indictment, it is the prosecutor who will be forced to answer during the preparatory proceedings for the shortcomings made by the investigator or the detective. It is stated that when drawing up an indictment by an investigator or a coroner, the prosecutor is obliged to fully examine the evidence collected, assess its sufficiency and ensure its provision. It is concluded that the return of an indictment by a court during the preparatory proceedings raises a number of issues which are controversial in practice and in theoretical research. It is noted that the return of an indictment may be associated only with the correction of technical formal errors of the document itself, but not with the purpose of correcting the shortcomings of the pre-trial investigation, and finalizing the evidence base by the prosecution. That is why the possibility of returning to the institution of additional investigation is being considered, which significantly undermines the fairness of criminal proceedings in general. The author proposes to amend the criminal procedure legislation with regard to: exclusion from the list of decisions in the preparatory court hearing of the possibility to return an indictment if it does not meet the requirements; the need to determine the procedure for returning an indictment within the preparatory court hearing; the need to establish a time limit for correcting formal errors; and the definition of grounds for the prosecutor's failure to submit a corrected indictment within the time limit after its return by the court as a ground for closing criminal proceedings.

Key words: prosecutor, investigator, legality, prosecutorial supervision, prosecutorial control, procedural guidance, indictment.

Постановка проблеми. За кримінальним процесуальним законодавством передбачено кілька форм закінчення досудового розслідування. Особливе значення має така форма як звернення до суду з обвинувальним актом. Оскільки саме у цьому випадку кримінальне провадження прямує до судового розгляду, у якому буде реалізовано у повній мірі усі засади кримінального судочинства та у результаті відкритого змагального та справедливого суду вирішиться основне питання кримінального процесу. Значну роль у забезпеченні засади законності протягом усіх стадій кримінального провадження відіграє прокурор. Саме він є гарантом законності рішень слідчого та дізнавача на стадії досудового розслідування, а також забезпечує реалізацію законності прийняттям рішень самостійно. Забезпечення законності на етапі складання обвинувального акта та направлення його до суду закладає підвалини реалізації законності щодо окремих процесуальних питань, які будуть вирішуватись під час судового розгляду. Тому дослідження забезпечення прокурором реалізації засади законності під час складання обвинувального акта є вкрай важливим та актуальним питанням.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблематика, пов'язана із дослідженням інституту складання обвинувального акту досліджувалась багатьма вченими, такими як О.В. Глиняний, В. Михайленко, А.Р. Туманянц, Ю.В. Циганюк, К.С. Четвертак, О.Г. Яновська та ін. Проте окремі питання дотримання прокурором засади законності під час складання обвинувального акту потребують додаткових досліджень.

Мета статті полягає в узагальненні поширених порушень, які зустрічаються в обвинувальних актах у правозастосовній практиці, та аналізі того, чи є ці порушення достатньою підставою для повернення обвинувального акта прокурору.

Виклад основного матеріалу. Безумовно прокурор є центральною й головною фігурою сторони обвинувачення. Саме він є процесуальним керівником на досудовому розслідуванні та підтримує обвинувачення в суді. Здійснюючи на досудовому розслідуванні підготовку кримінального провадження до судового розгляду, слідчий та дізнавач саме для прокурора готують усі докази для надання у судовому розгляді. Визнавши зібрану сукупність доказів достатньою для складання обвинувального акта, прокурор самостійно або слідчий за його дорученням зобов'язаний повідомити підозрюваному, його захиснику, законному представнику та захиснику особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування. Після складання обвинувального акта та направлення його до суду прокурор вже самостійно представляє від імені держави обвинувачення.

У результаті аналізу судової практики місцевих судів дуже вірно зазначено, що обвинувальний акт - це ще й документ, в якому міститься оцінка, дана представником державної влади певним фактам і поведінки причетних до них осіб [1].

Зважаючи на те, що із закінченням досудового розслідування та складання обвинувального акта завершено підготовку до судового розгляду і настає період, під час якого прокурор може оперувати лише зібраними доказами, то слід зазначити, що складання обвинувального акта є дуже відповідальним моментом саме для прокурора. У разі невірної оцінки достатності доказів та незабезпечення засади законності саме прокурор «пожинає плоди» під час судового розгляду. А тому, наскільки сумлінними та компетентними не були такі учасники як слідчий та дізнавач, за ступенем відповідальності та значимості щодо результатів кримінального провадження прокурор завжди буде переважати.

Саме тому участь безпосередньо прокурора та забезпечення ним реалізації засади законності під час складання обвинувального акта є дуже важливими.

Кримінальне процесуальне законодавство не зобов'язує прокурора самостійно складати обвинувальний акт. Навпаки, відповідно до ст. 291 КПК України обвинувальний акт може бути складений прокурором, зокрема якщо він не погодиться з обвинувальним актом, що був складений слідчим, дізнавачем [2]. Отже, законодавець передбачає лише таку можливість прокурора, до того ж зазначає можливі до цього причини, на кшталт непогодження з обвинувальним актом складеним слідчим, дізнавачем.

Звичайно, що прокурор, розуміючи усю ступінь своєї відповідальності, навіть при складанні обвинувального акта слідчим, дізнавачем, у повній мірі досліджує зібрані докази, оцінює їх достатність та забезпечує законність прийнятого рішення. Проте відсутність саме особистого складання прокурором обвинувального акта стає приводом до критики прокурорського нагляду.

Так, відповідно до аналізу матеріалів кримінальних проваджень, наявних у центрах безоплатної вторинної правової допомоги, обвинувальні акти переважно складаються слідчими. Під час дослідження ролі прокурора на досудовій стадії кримінального процесу автори відмітили, що випадки самостійного складання прокурором обвинувального акта поодинокі. Зазначено, що їх наявність пов'язана або з недовірою до недостатньо досвідченого слідчого, або із справді високопрофесійним ставленням окремих прокурорів, котрі прагнуть до того, щоби не було упущено жодних дрібниць у провадженні [3, с. 220, 222].

Обвинувальний акт має відповідати вимогам, зазначеним у ч. 2 ст. 291 КПК України, не дотримання яких може потягти за собою його повернення судом під час підготовчого провадження [2]. Саме тому, оцінка законності складання обвинувального акта та викладених в ньому обставин має ретельно перевірятись прокурором.

Деякі прокурори наголошують на тому, що у себе в практиці обвинувальні акти писали самостійно, ще до відкриття матеріалів в порядку ст. 290 КПК України. «Коли ти пишеш сам обвинувальні акти, повністю заглиблюєшся у справу, виписуєш, що зрозуміло, що не зрозуміло, що можна доопрацювати. Якщо почнеться 290 КПК, то вже відкотитися від того не можна. Слідчий може написати будь-що, а це лишній раз подивитися матеріали і переконатися, чи ти готовий реально до суду, чи ні» [3, с. 220].

Повернення обвинувального акта судом під час підготовчого провадження породжує ряд питань, які є спірними під час практичної діяльності та у теоретичних дослідженнях. Так, пропонуємо розглянути наступні проблеми щодо: 1) належних підстав до повернення обвинувального акта судом; 2) можливості проведення слідчих розшукових дій та прийняття процесуальних рішень; 3) обчислення строків кримінального провадження у разі повернення обвинувального акта. Вирішення цих питань у контексті здійснення прокурорського нагляду є вкрай важливими для реалізації засади законності.

1. Зупинимось на дослідженні належних підстав до повернення обвинувального акта судом.

Як вірно зазначає О.В. Глиняний, інститут повернення обвинувального акта прокурору був запроваджений вітчизняним законодавцем як компромісний механізм усунення формальних порушень закону, допущених слідчим, прокурором під час виконання нормативних вимог ст. 291 КПК [4, с. 94].

У ході свого дослідження у науковій статті Ю.В. Циганюк робить висновок, що повернення обвинувального акта прокурору під час підготовчого провадження можливе через процесуальні помилки; помилки форми обвинувального акта як документа та помилки у кваліфікації кримінального правопорушення. Авторка зазначає, що досить лише однієї помилки для повернення обвинувального акта прокурору. При цьому процесуальними помилками, на її погляд, необхідно вважати, наприклад, такі: обвинувальний акт складений прокурором без мотивування його незго-

ди із складеним слідчим обвинувальним актом, порушення прав учасників кримінального провадження під час порядку вручення обвинувального акта та додатків до нього тощо. Ю.В. Циганюк додає, що процесуальними необхідно вважати ті помилки, які були допущені як під час складання обвинувального акта, під час його вручення підозрюваному, так і під час направлення до суду і стосуються порушення прав учасників кримінального провадження. Щодо помилок форми обвинувального акта як документа, на думку авторки, необхідно вважати введення у його текст такої, що не відповідає дійсності інформації, та яка є помилковою як наслідок технічної помилки, або відсутності такої інформації, і водночас не дає можливості правильно ідентифікувати відомості, які має містити обвинувальний акт, згідно з вимогами ст. 291 КПК України [5, с. 183].

Подібну класифікацію застосовує О.В. Глиняний, який зазначає, що метою наведеної класифікації є не лише теоретичне висвітлення типових порушень, наявних у правозастосовній практиці. Їх розмежування є цікавим з точки зору вирішення питання про те, чи створюють недоліки в додатках до обвинувального акта обґрунтовану підставу його повернення прокурору [4, с. 94].

Цілком вірно О.В. Глиняний зазначає, що законодавча підстава повернення обвинувального акта прокурору дійсно нібито передбачає усунення лише формальних недоліків обвинувального акта у зв'язку з його невідповідністю нормативному змісту ст. 291 КПК. Втім, як справедливо стверджує автор, у правозастосовній практиці досить швидко з'ясувалося, що запропонована законодавцем модель інституту повернення обвинувального акта дає можливість усунути не лише пов'язані зі складанням обвинувального акта формальні порушення закону, але й фактичні (шляхом проведення слідчих дій та пред'явлення нової підозри всупереч законодавчій ідеї щодо повернення обвинувального акта лише задля усунення формальних його недоліків за невідповідності нормативним вимогам ст. 291 КПК). Фактично йдеться про завуальоване додаткове розслідування, що є «кроком назад» на шляху спрямування нашої держави до європейської інтеграції [4, с. 98].

Цікавою видається думка О.В. Глиняного про те, що не існує таких процесуальних помилок, які прокурор може усунути виключно в режимі повернення обвинувального акта, проте об'єктивно не може цього вчинити під час судового провадження, тому функціональне призначення інституту повернення обвинувального акта прокурору втрачає свій сенс, адже прокурор має процесуальну та часову можливість усунути виявлені недоліки у підготовчому судовому засіданні [4, с. 98].

Неможливо не погодитись із висловленою думкою О.В. Глиняного. Дійсно, відповідно до ст. 314 КПК України обвинувальний акт може бути повернуто прокурору, якщо він не відповідає вимогам КПК [2]. Вбачається, що тут йде мова про невідповідність формальним вимогам самого документу – обвинувального акта. Отже його повернення може бути пов'язане лише з виправленням технічних формальних помилок самого документу, але не з метою виправлення недоліків досудового розслідування, доопрацювання доказової бази стороною обвинувачення. Повернення обвинувального акта є процедурою схожою із поверненням апеляційної або касаційної скарги на доопрацювання, проте це не означає, що судовий розгляд, у тому числі апеляційний розгляд можуть поновлюватися щодо провадження окремих процесуальних дій та рішень.

Тому, слід зазначити, що підставами до повернення обвинувального акта прокурору може бути лише виправлення технічних формальних помилок, які стосуються складання самого документу. При цьому повернення обвинувального акта не означає повернення до досудового розслідування, та виправлення обвинувального акта має здійснюватися прокурором у межах підготовчого провадження. В кримінальному процесуальному законодавстві має бути вписано процедуру повернення обвинувального акта на кшталт повернення апеляційної скарги із визначенням строків для виправлення. Невиправлення обвинувального акта в строк має бути визнано підставою до закриття кримінального провадження прокурором.

2) Зупинимось на розгляді можливості проведення слідчих розшукових дій та прийняття процесуальних рішень після повернення обвинувального акта прокурору.

Не можна не погодитись із твердженням В. Михайленко, що природа діяльності прокурора після повернення обвинувального акта (здійснення процесуальних дій, спрямованих на усунення його недоліків) не співвідноситься зі змістом досудового розслідування як стадії кримінального провадження [6].

Дійсно, виявляється так, що після повернення обвинувального акта сторона обвинувачення набуває можливостей знову проводити слідчі (розшукові) дії, приймати процесуальні рішення, але вже без обчислення строків?

По-перше, слід зазначити, що відповідно до ст. 290 КПК України, визнавши зібрані під час досудового розслідування докази достатніми для складання обвинувального акта, прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний повідомити визначених законом учасників про завершення досудового розслідування [2]. Отже, досудове розслідування є завершеним з моменту відкриття матеріалів іншої стороні. Тож, якщо прокурором, слідчим або дізнавачем після повернення обвинувального акта судом вчиняються будь-які процесуальні дії чи рішення, то як мінімум має бути відновлене досудове розслідування. Кримінальне процесуальне законодавство такої можливості не передбачає. Тому з моменту складання обвинувального акта та направлення його до суду, а точніше навіть з моменту оголошення про завершення досудового розслідування та відкриття матеріалів стороні захисту, сторона обвинувачення у особі прокурора, слідчого, дізнавача втрачають можливість здійснення будь-яких повноважень, визначених даним суб'єктам на стадії досудового розслідування. Слідчий та дізнавач взагалі втрачають будь-яку легітимність з цього моменту і не можуть виступати як суб'єкти, що ведуть кримінальний процес. Прокурор вступає у свої повноваження державного обвинувача та має виконати усі дії з підготовки обвинувального акта, у якому сформульовано обвинувачення, яке він буде підтримувати в суді.

Об'єднана палата Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (далі – ОП ККС ВС) формулювала висновки, що повернення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору у зв'язку з тим, що вони не відповідають вимогам КПК України (п. 3 ч. 3 ст. 314 КПК України), не відновлює досудове розслідування. Але зазначено, що сторона обвинувачення після постановлення судом ухвали про повернення прокурору обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру і до звернення до суду з обвинувальним актом чи клопотанням, які приведено у відповідність до вимог КПК України, має право виконати лише ту сукупність процесуальних дій, які є необхідними для приведення цього акта чи клопотання у відповідність до вимог КПК України та забезпечення виконання ухвали суду [7].

Отже ОП ККС ВС допускає провадження процесуальних дій, які є необхідними для приведення цього акта чи клопотання у відповідність до вимог КПК. На нашу думку, якщо для приведення обвинувального акта до встановлених законом вимог необхідно проводити певні процесуальні дії, то такі недоліки обвинувального акта виходять за рамки формальних технічних неточностей, а тому повернення обвинувального акта прокурору надає несправедливих переваг стороні обвинувачення перед стороною захисту та може суттєво вплинути на справедливість кримінального процесу в цілому.

Прокурор має бути особисто зацікавленим у забезпеченні реалізації законності під час складання обвинувального акта оскільки з моменту відкриття матеріалів стороні захисту він лишається єдиним «законним» представником сторони обвинувачення і усі недоліки розслідування лягають на нього, незважаючи на те, що допущені вони були слідчим та дізнавачем.

По-друге, припустимо, що, можливо, необхідно передбачити процедуру поновлення досудового розслідування після повернення обвинувального акта, надати можливість прокурору продовжити строки досудового розслідування у разі, якщо до направлення обвинувального акта строки вже спливали. Проте слід зазначити, що у цьому випадку, на нашу думку, буде порушено засаду змагальності кримінального процесу, оскільки сторона обвинувачення набуває значних переваг у вигляді можливості виправляти недоліки розслідування та повертатися до підготовки обвинувачення до судового розгляду знову і знову. Слід відмітити, що суд же не повертає матеріали кримінального провадження з тих підстав, що сторона захисту погано підготувалась. У такому випадку вбачається цілковите повернення до інституту додаткового розслідування, що суттєво підриває справедливість кримінального провадження у цілому.

Тому, у кримінальному процесуальному законодавстві необхідно внести зміни щодо: 1) виключити з переліку рішень у підготовчому судовому засіданні відповідно до ч. 3 ст. 314 КПК України можливість повернути обвинувальний акт, якщо він не відповідає вимогам; 2) необхідно визначити процедуру повернення обвинувального акта в межах підготовчого судового засідання на кшталт повернення апеляційної скарги на доопрацювання; 3) передбачити необхідність встановлення визначеного строку, який би надавався прокурору для виправлення формальних помилок; 4) визначити підставу у вигляді неподання виправленого обвинувального акта прокурором в строк після повернення його судом як підставу до закриття кримінального провадження прокурором.

Під час практичної діяльності зустрічаються випадки, коли про повернення обвинувального акта просить прокурор. Наприклад, в одній зі справ у ході підготовчого судового засідання прокурор звернулася до суду з клопотанням про повернення обвинувального акта для приведення його у відповідність до вимог кримінального процесуального закону, а саме вручення обвинуваченій копій обвинувального акта та реєстру матеріалів досудового розслідування [6]. У такому разі виникає логічне запитання яким чином прокурор реалізував засаду законності під час направлення обвинувального акта до суду, оскільки відповідно до ч. 1 ст. 293 КПК України одночасно з переданням обвинувального акта прокурор зобов'язаний під розписку надати їх копію та копію реєстру матеріалів досудового розслідування підозрюваному.

Про подібні порушення зазначається й стороною захисту, так в ухвалі Святошинського районного суду м. Києва по справі 1-кп/759/559/17 було зазначено наступне: «Захисник, яку підтримав обвинувачений, заявила клопотання про повернення обвинувального акта прокурору, оскільки останній не відповідає вимогам закону. Своє клопотання захист мотивувала тим, що їй не були вручені під розписку у встановленому законом порядку копія обвинувального акта та додатків до нього, досудове розслідування є неповним, порушено права на захист обвинуваченого» [8].

Отже, слід зробити висновок, що затверджуючи обвинувальний акт, складений слідчим, дізнавачем прокурор має ретельно перевіряти як достатність зібраних доказів на досудовому розслідуванні для подальшого підтримання державного обвинувачення в суді, так і його відповідність формальним вимогам, визначеним в КПК. Дана перевірка обвинувального акта прокурором становить його перевірку за змістом та за формою. Задля забезпечення засади законності на етапі складання обвинувального акта обидва аспекти: формальний та змістовний, є рівнозначно важливими. Проте слід зважати на те, що змістовні недоліки у вигляді недостатньої сукупності доказів для підтримання державного обвинувачення в суді обернуться незворотними процесуальними наслідками. Формальні недоліки обвинувального акта прокурор ще буде мати можливість виправити на підготовчому провадженні.

Можна зробити висновок, що забезпечення засади законності прокурором під час складання обвинувального акта має формальний та змістовний аспект. Зважаючи, що зміст кримінального провадження становить реалізація прав учасників кримінального провадження, то вказані аспекти забезпечення законності прокурором можна також назвати процесуальним та правовим аспектом. Вичерпавши можливості до обмеження прав учасників з метою зібрання доказів під час досудового розслідування, прокурор вже не може повернутися на підготовчому провадженні до виправлення помилок сторони обвинувачення у цій частині, а отже має виважено приймати рішення із сумлінністю та ретельністю на етапі складання обвинувального акта. Процесуальний аспект забезпечення законності під час складання обвинувального акта становить собою дотримання процедурних формальних вимог, які не становлять суттєвого порушення кримінального процесуального законодавства, а тому можуть бути виправлені під час та у межах підготовчого провадження.

3) Розглянемо питання обчислення строків кримінального провадження у разі повернення обвинувального акта прокурору.

За влучним висловом В. Михайленко, після повернення обвинувального акта кримінальне провадження ніби «зависає» між стадіями, настає «процесуальне міжсезоння». Не можна стверджувати, що в цьому випадку відбувається повернення на стадію досудового розслідування – КПК України просто не передбачає на такі випадки жодних положень. Авторка розмірковує, що якщо ж припустити, що кримінальне провадження регресує на стадію досудового розслідування, автоматично актуалізується проблема строків. КПК України не надає відповіді, чи продовжується їх перебіг, адже з направленням обвинувального акта до суду досудове розслідування закінчується як стадія процесу. Через широке тлумачення терміну «досудове розслідування» можна обґрунтувати продовження перебігу його строків після повернення обвинувального акта прокурору і враховувати період, протягом якого прокурор усуває його недоліки, в загальний строк досудового розслідування. Проте В. Михайленко задає риторичні питання, як бути, якщо обвинувальний акт був направлений до суду в межах строку, але в останні дні досудового розслідування, і для виконання вимог ухвали суду банально немає процесуального часу? Чи можливо і доцільно поширювати на такі ситуації дію положень про продовження строку досудового розслідування? І тут же авторка сама собі відповідає негативно [6].

В цілому підтримуючи позицію В. Михайленко, слід зазначити, що дійсно повернення обвинувального акта не є повернення до стадії досудового розслідування, у тому числі не є поверненням до відповідних правил обчислення строків. Отже, враховуючи вищевикладене можна зазна-

чити, що виправлення недоліків обвинувального акта має відбуватися у розумний строк у межах підготовчого провадження.

На підставі проведеного дослідження можна зробити наступні **висновки**:

1. Повернення обвинувального акта може бути пов'язане лише з виправленням технічних формальних помилок самого документу, але не з метою виправлення недоліків досудового розслідування, доопрацювання доказової бази стороною обвинувачення. Повернення обвинувального акта є процедурою спорідненою за своєю суттю із поверненням апеляційної або касаційної скарги на доопрацювання.

Повернення обвинувального акта не означає повернення до досудового розслідування, виправлення обвинувального акта має здійснюватися прокурором у межах підготовчого провадження. У кримінальному процесуальному законодавстві має бути виписано процедуру повернення обвинувального акта на кшталт повернення апеляційної скарги із визначенням строків для виправлення. Невиправлення обвинувального акта в строк має бути визнано підставою до закриття кримінального провадження прокурором.

2. З моменту оголошення про завершення досудового розслідування та відкриття матеріалів стороні захисту, сторона обвинувачення у особі прокурора, слідчого, дізнавача втрачають можливість здійснення будь-яких повноважень, визначених даним суб'єктам на стадії досудового розслідування. Слідчий та дізнавач взагалі втрачають будь-яку легітимність з цього моменту і не можуть виступати як суб'єкти, що ведуть кримінальний процес. Прокурор набуває повноважень державного обвинувача та має виконати усі дії з підготовки обвинувального акта, у якому сформульовано обвинувачення, яке він буде підтримувати в суді.

3. У разі проведення будь-яких процесуальних дій стороною обвинувачення після повернення обвинувального акта прокурору, сторона обвинувачення набуває значних переваг у вигляді можливості виправляти свої недоліки та повертатися до підготовки обвинувачення до судового розгляду знову і знову. Слід відмітити, що у законодавстві не передбачено можливість повернення матеріалів кримінального провадження з тих підстав, що сторона захисту погано підготувалась. У такому випадку вбачається цілковите повернення до інституту додаткового розслідування, що суттєво підриває справедливість кримінального провадження у цілому.

Тому, у кримінальному процесуальному законодавстві необхідно внести зміни щодо: 1) виключити з переліку рішень у підготовчому судовому засіданні відповідно до ч. 3 ст. 314 КПК України можливість повернути обвинувальний акт, якщо він не відповідає вимогам; 2) необхідно визначити процедуру повернення обвинувального акта в межах підготовчого судового засідання на кшталт повернення апеляційної скарги для усунення недоліків; 3) передбачити необхідність встановлення визначеного строку, який би надавався прокурору для виправлення формальних помилок; 4) визначити підставу у вигляді неподання виправленого обвинувального акта прокурором в строк після повернення його судом як підставу до закриття кримінального провадження.

4. Перевірка обвинувального акта прокурором становить його перевірку за змістом та за формою. Задля забезпечення засади законності на етапі складання обвинувального акта обидва аспекти: формальний та змістовний, є рівнозначно важливими. Змістовні недоліки у вигляді недостатньої сукупності доказів для підтримання державного обвинувачення в суді обернуться незворотними процесуальними наслідками. Формальні недоліки обвинувального акта прокурор ще буде мати можливість виправити на підготовчому провадженні.

Виправлення формальних недоліків обвинувального акта прокурором має відбуватися у розумний строк у межах підготовчого провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лушня А.І., Луніна О.В. Аналіз судової практики повернення обвинувальних актів прокурорам у 2018 – I півріччі 2019 роках. Судова влада. Харківський Апеляційний суд. URL: https://hra.court.gov.ua/sud4818/inshe/inf_court/uzag19k6 (дата звернення: 13.12.2024).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 13.12.2024).
3. Прокурор: керує? координує? наглядає? розслідує: звіт за результатами дослідження «Роль прокурора на досудовій стадії кримінального процесу» / Ю. Белоусов, В. Венгер, В. Мітько, А. Орлеан, В. Сущенко, В. Яворська. Київ: СТ-Друк, 2017. 268 с.

4. Глиняний О.В. Повернення обвинувального акта прокурору: проблемні питання. *Право і суспільство*. № 2 частина 3. 2020. С. 93–99. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/2_2020/part_3/17.pdf (дата звернення: 13.12.2024).
5. Циганюк Ю.В. Повернення обвинувального акта прокурору в підготовчому провадженні: системний аналіз практики. *Право і суспільство*. № 2. Частина 3. 2020. С. 178–184. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/2_2020/part_3/30.pdf (дата звернення: 14.12.2024).
6. Михайленко В. Повернення обвинувального акта прокурору: проблеми розуміння, тлумачення та застосування. *Юридична газета online*. № 3 (757). 8 лютого 2022, 18:39. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/povernennya-obvinuvalnogo-akta-prokuroru-problemi-rozuminnya-tlumachennya-ta-zastosuvannya.html> (дата звернення: 14.12.2024).
7. Юридична газета online. ВС: Повернення обвинувального акта не призводить до відновлення досудового розслідування. 02 травня 2024, 18:09. URL: <https://jur-gazeta.com/golovna/vs-povernennya-obvinuvalnogo-akta-ne-prizvodit-do-vidnovlennya-dosudovogo-rozsliduvannya.html> (дата звернення: 14.12.2024).
8. Четвертак К.С. Повернення обвинувального акта. *Fidelium law firm*. 18.05.2020. URL: <https://fidelium.com.ua/povernennya-obvinuvalnogo-akta-prokuroru.html> (дата звернення: 13.12.2024).
9. Рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів № 67дп-24 від 29.05.2024 «Про накладення дисциплінарного стягнення на прокурора відділу процесуального керівництва при провадженні досудового розслідування територіальними органами поліції та підтримання публічного обвинувачення управління нагляду за додержанням законів Національною поліцією України та органами, які ведуть боротьбу з організованою злочинністю, Черкаської обласної прокуратури Цапка А.А.». URL: <https://kdkp.gov.ua/decision/2024/05/29/4601> (дата звернення: 13.12.2024).
10. Постанова Верховного Суду України № 635/7519/20 від 16 січня 2023 року. Справа № 635/7519/20. Провадження № 51-2223км22. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=108526621&red=100003d0e155c006f0eb5f1f2a6e3874c33dbb&d=5>.